

„Amikor nagypapa agyonlövötte apát” Fordítások minőségvizsgálata statisztikai alapon

Puskás László

PTE BTK, Pszichológia Doktori Iskola
laszlopuskas@gmail.com

A poszter egy az önéletrajzi emlékezet körébe tartozó olasz művet és annak magyar fordítását megvizsgálva igyekszik olyan statisztikai összefüggések bemutatására, melyek alapján a hibás fordítások, illetve a fordítások bizonyos típusú hibái kiszűrhetőek. A poszter Puskás László Fordítások statisztikai alapú minőségvizsgálata tartalomelemzéssel című előadásának kulisszatitkaiba enged bepillantást, illetve a módszer technikai részleteit igyekszik bemutatni, különös figyelmet fordítva azokra a részletekre, amelyek az előadás keretei között tartalmi és terjedelmi korlátok miatt nem kerülhettek bemutatásra. A posztert és az előadást egyben vitaindítónak is számnom.

A poszter a vizsgálat eredményeinek technikai hátterének részleteibe kíván bepillantást nyújtani, miközben a következő feltevések igazolására törekszik:

I. meghatározott típusú szövegek esetén, az olasz szövegrészekben szereplő szavak száma szinte mindig nagyobb a magyar szövegrészekben szereplő szavak számánál;

II. az olasz és a magyar szövegrészben szereplő szavak számának eltérése arányai-ban általában jól behatárolható, de a mondat szintjén nem, csak a szövegrész szintjén alkalmazható;

III. az együtt járások elsősorban a történetek elbeszéléséhez, vagyis a narratív szemléletmódhoz köthetőek;

IV. a szavak számának eltérése a szövegben szereplő szófajok arányainak eltérésével is együtt jár;

V. az eljárás általános alkalmazása lehetővé teszi, hogy olasz és más idegen nyelvű szövegek hibás fordítását nagy valószínűséggel felismerjük, azaz a módszerrel nyelvfüggetlenül hasonlítsunk össze idegen nyelvű szövegeket magyar nyelvű fordításaikkal.

A poszteren be kívánom mutatni, hogy a szóban forgó eljárás a szavak számának milyen eltérési arányai alapján képes kimutatni a fordítás valószínűsíthető hibáit, és milyen érzékenységgel. A vizsgált szöveget szövegrészekre osztjuk, és a szövegrészeket összehasonlítjuk azok fordításával. Az eljárás érzékenységet befolyásolja a vizsgált szövegrészek hosszának kiválasztása, így foglalkozom a kiválasztott beszédszakaszok méretének kérdésével is.

A vizsgálati eljárás elsősorban az összehasonlított szövegrészek szóstatisztikái közötti eltérést elemzi, de a vizsgálat tárgyát képezi az összehasonlított szövegrészekben

szereplő karakterek száma is. A különböző statisztikai lekérdezéseket Word programmal valósítottam meg.

Az eljárás azon a korábban már vizsgált feltevésen alapul, hogy a különböző nyelvek különböző gondolkodásformákra, és a külvilág különböző észlelésére adnak lehetőséget. A nyelv és a gondolkodásmód kölcsönhatásával először Wilhelm von Humboldt foglalkozott a XIX. század elején. A XX. század második felében a kulturális antropológia kezdett foglalkozni a nyelvek, a gondolkozásmód és a kultúra összefüggéseivel. Edward Sapir és Benjamin Whorf különböző amerikai indián nyelveket hasonlított össze európai nyelvekkel. Azt találták, hogy az amerikai indián nyelvek és ezzel együtt a kultúrák tér-, idő- és okságszemlélete is eltér az európai nyelvekétől, illetve kultúrákétól. A Sapir-Whorf hipotézis szerint a nyelv struktúrája és szemléletmódja meghatározza a valóságlátást és a külvilágból jövő ingerek érzékelését. Ahogy az előadásomban is, a poszteren is ennek a gondolatnak egy sajátos megközelítésével kívánok foglalkozni: hogyan adható át egy gondolat két különböző szerkezetű nyelv között anélkül, hogy az átadott gondolat megváltozna, és statisztikai módszerekkel hogyan szűrhetők ki a fordítási hibák. A magyar nyelv a legtöbb európai nyelvtől különbözik. Az eltérő szerkezetű nyelvek fordítása során egy eltérő szerkezetű szöveg jön létre. Mivel az eltérések általában szisztematikusak, statisztikai alapon vizsgálhatóak. Feltételezésem szerint a nem megfelelő módon, szerkezetben átadott fordítás a megfelelő szerkezetű fordítástól eltérő statisztikai paraméterekkel rendelkezik, amely számszerűsíthető, ezzel kimutatva a hibás fordítást. Az előadásomnak ezt a gondolatmenetét a poszteren inkább az elemzés technikai lebonyolításának nézőpontjából közelítem meg. Bár a Sapir-Whorf hipotézisnek azt a részét sokan vitatják, hogy a nyelv határozná meg a kultúrát, mondván, hogy az eltérő nyelvet beszélő emberek eleve különböző kultúrában nőnek fel – tehát magát az ok-okozati összefüggést vitatják –, azzal nem vitatkoznak, hogy a különböző nyelveket beszélő emberek kulturális sajátosságai eltérhetnek egymástól.

Végül azzal foglalkozom, milyen lehetőségei vannak az eljárás jövőbeni alkalmazásának. Egyrészt mennyire lehet automatizálni technikailag egy szöveg részekre bontását, illetve mennyiben szükséges, másrészt foglalkozni kívánok azzal, hogyan alkalmazható más nyelvek esetében az eljárás, valamint milyen további lehetőségek vannak a megfogalmazott feltételezések igazolására, megerősítésére, és milyen új lehetőségeket nyithat ez bizonyos fordítási hibák kiküszöbölésére, illetve hogyan egyszerűsítheti lefordított szövegek ellenőrzését, hibajavítását.